

Néptanítóink feladata szemben az új idő követelményeivel.

Alig ismerek szólásformát nyelvünkben, a melyet gyakrabban hallhatnánk napjainkban, mint ezt: „megváltozott az élet; Istenem, de megváltozott minden!“ S bizony nem is csoda, hogy anynyit halljuk, anynyit mondjuk; mert csakugyan sok megváltozott már!

Például nem elég változás-e már csak az is, hogy most oly korban élünk, a mely a közpálya, sőt az élet minden emberétől sokkal többet követel, mint a menynyit követeltek megelőzői?

Ma még a legegyszerűbb mesterember sem élhet meg azokkal a fogásokkal és ismeretekkel, a melyek elődeit régen aránylag elég kényelemben tartották el. Hogy ez így van, a kereskedővel, a földmivessel, gazdával, hivatalnokkal, s a közpálya és tudomány minden emberével: ezt részletesebben miért mutogatnám? A kinek „van szeme a látásra“ láthatja; s a kinek „füle van a hallásra“, hallhatja! Szóval, ez megdönthetlen tapasztalati tény. És e tény nyel szemben csak a tanítók maradnának-e meg a réginél? Nem, nem: hozzájuk legkevésbé illik a maradozás, a helytállás! Régebben elég volt, ha a „mester“, vagy „rector“ az olvasás és írás nehéz, sőt nehézkes „mesterség“-ére „úgy, a hogy“ megtanítgató a nép gyermekét, s ezen kívül még gyakorolgtató azt „az Istent dicsérő zengedezés-ben, és a „káté“-ban, vagy legfőlebb még egy kis olyan számvetésben, a melynek elsajátítása után a szegény ember, tiz ujja és egy pár jó szomszédja segítségével, csak fölszámítgathatta nagy nehezen aprólékos bevételeit és kiadásait.

Ma separtesse ki magát falujából az olyan tanító, a ki a tudás és felvilágosodás országából, a „tudás és felvilágosodás e századá“-ban, csak ennyit és ilyen akarna elterjeszteni az „Úrnak nyája“ között! Nagy szeméttől tisztul meg a falu, nem lesz bemocskolva „Isten képe“, s a nagy címet, a melyet a „Megvál-

tó" hordott — a „mester“ czimét — legalább nem gyalázza meg egy „léhüő kontár!“

Még más nyereség is lesz: megmarad a falu vagy az ekklézsia ládájában az a „keserves 60—80 frt.“, a mit neki adtak volna; s még akadhat egy tisztességes kondás, a ki e „competentiá“-ért, illő helyeken, majd ellegelteti a falu disznait!

„Hogy lehet ily szavakkal élni a tanítókkal szemben?“ — kérddheti méltatlankodással valaki.

Hát bizony, kérem, így beszél és így gondolkozik az élet.

Aztán meg én a fennebbiekkel nem is a valódi, sőt még nem is a tisztességes tanítókra czéloztam; hanem csak visszhangoztam a világ ítéletét azokra, a kik akarat, hajlam, hivatás, tehetség, munkakedv, becsület és jellem nélkül akarják bitorolni e szép nevet, s e magasztos állást.

Magam is tanító vagyok, s tiszteletet kívánok az erre érdemes tanítói-karnak; de azért akarom, hogy „tisztuljunk!“ S ezt a kor is követeli, mert a kor is tiszteletet kíván a tanítói karnak. De csak annak, a mely megérti feladatát, s élni is kíván és tud is e feladatának.

Vizsgáljuk tehát: miben áll e feladat!

* * *

Korunk igényei szerint egy valódi néptanító hármassal lép ki az életbe, s pályája küzdterére: a jó ember, az igaz hazafi és a lelkiismeretes tanító hármassal. E három tulajdonság szép öszhangzata nélkül nincs valódi tanító, s különösen nem lehet senki jó néptanító. Sőt e háromnak úgy öszsze kell forrva lenni a tanító énjében, hogy ne is tudhassa soha senki, mikor működik benne, s mikor beszél belőle egyik, másik vagy a harmadik.

Mert vajjon arra, hogy a felvilágosodást és művelődést terjeszse, csak a tanítóság ösztönzi-e őt, s nem egyszersmind emberi és hazafi érzülete is? — Jaj, nagyon is megérzenék a „fizetés szaga“ az efféle felvilágosodás terjesztésén! Vagy a mikor mint hazafi küzd, izgat, emel, lelkesít, vigasztal és bátorít: nem áll-e őrt mellette mérséklő, békéltető, s ha kell bíráló szellemével az ember és a tanító? Ha nem, álljon be kortes“-nek, vagy éppen pártvezérnek; de ne tegye többé soha lábát az iskolába, a hol a béke, szeretet, engesztelődés és testvériség szellemének kell honolnia!

Nem azt mondom én azzal, hogy a lelkész, vagy tanító a közügyek iránt egyáltalában ne érdeklődjék, s azok mozgalmaiban semmi részt ne vegyen. Korántsem! Nem akarom én e szép állásu embereket — kivált ha értelmi suly is van bennök — a társadalom úgynevezett „holt tagjai-“vá degradálni. Csak is anynyit kívánok tőlük, hogy ők a közügyek mozgalmaiban se legyenek a gondolkozni nem tudó, vagy nem akaró szenvedélyesség és türelmetlenség megtestesült apostolai; nehogy így özszeütközésbe jöjjenek azon szép tanokkal és magasztos elvekkel, a melyeket a tanítói székéből vagy a k a t h e d r á b ó l kell hirdetniök. A csendes, békés vagy a feltünni akarástól egészen ment működésnek is meglehet a maga áldásos hatása, sőt sokszor meglepő sikere. Erre nekem lesz később alkalmam példát is mutatni, s azért most e tárgyról még csak anynyit mondok, hogy az afféle „magamfélé mesterembereknek“ bizony egyaránt szükségök van az ember szelidségére (nevezzük el ezt szebb szóval: humanismusnak; mert, hej: az a „szelid tanító“ nem hizelgő cím ám!); a hazafi lángjára (kivált ha buzgalommá és erélylyé nő fel bennünk!) s a tanító higgadtságára (a melybe szépen beleérthetjük azt a mi csendes notánkat — a türelmet is!)

„Hát a legfőbb — a képzettség hol maradt?“ Nem feledtem én el, sőt hallgatólag szépen beleértettem mind a háromba. Hogy egyenesen meg nem neveztem, ennek oka csak az, mert olyan korban kezdünk élni, a mikor sem az emberre, sem a hazafira nem adnak sokat, ha képzettség nincs bennök; azt pedig már éppen érteni sem akarom, hogy képzettség nélkül, miként igényelhesse valaki magának a „tanító“ czímet.

„Jó, vegyük tehát belé a képzettséget is! De hát ezekkel fegyverezve, bátran léphet-e ki néptanítónk a küzdőterre?“

Igen, ha ezek nem csak szavak, hanem „lélek és élet“ benne! Lélek, a mely gondolkozik, érez, töpreng, szeret, lelkesül, — tele áhitattal, szent vágyakkal s égő gerjedelmekkel a szép, nemes, jó és igaz keresése, gerjesztése és megtettesítése iránt. S élet, a mely, a mig tart, fáradhatlanul küzd, munkál, hat, s ha kell, áldozatul is hozza magát mindezért! Sok biz ez egy szegény embertől, de a ki mindezt megteszi; nem mondhatja s nem érezheti magát „szegény ember“-nek, — nem, még akkor sem, ha olykor-olykor ilyesformát is kell hallania, hogy „bolond biz ő!“ Ez is tisztességesebb czím, mint az, hogy „betűragó magolta-

tó“, „szolgalelkű tányérnyaló“, vagy éppen „disznó, rézszeges korsó“. Pedig ezeket is hallhattuk, sőt, fájdalom, láthatunk nem egyszer megtestesítve az életben, és a színpadon! — Bár kivesszett volna teljesen nem csak a magvok, de még emlékezetök is! De kivész, ha még ki nem vészett: kiöli korunk szelleme, a mely nem türheti többé, hogy a társadalom legszentebb érdeke körében — a népnevelés terén, csak kontárkodjanak! . . . És előáll helyébe, s felküzdí magát ellene az új irány újnemzedéke, elevenitve az új idő új szellemétől!

Istenem, siettesd és hozd el e kort mielőbb!

Addig is, szabadjon nekem legalább ideálban felmutatnom egy példányt e várva-várt új nemzedékből!

*

*

*

Emberem, nevezzük el őt Mesterházi Elemér-nek, szegény szülők sarjadéka. Gazdag ember gyermeke miért vetné magát alá a kemény ítéletnek: „quem dii odere, praeceptorem fecere?“

De azért Elemérünk nem érzi ám magát szegénynek! Miért is, a mikor az állam jóvoltából, s illetőleg segítéje mellett, jó sikerrel végezhetette a tanítói 3 éves tanfolyamot, s most kezében egy nagy pecsétű diploma arról, hogy ő már „kitünőleg képesített“ néptanító. Az bizony, de még nincs — iskolája! Hej, pedig ő már ugy szeretne tanítani, hatni, működni és használni! Hogy ne, hisz még csak 22 éves; s ha még ilyen korában sem pezseg az emberben a munkakedv, s nem zaklat a tenni- és hatni-vágy, akkor mondjon le örökre a reményről, hogy ő még valaha hasznos tagja lesz a társadalomnak. Ez még szelid ítélet az ilyen emberre, s az élet bizonynyal nem ilyet mondana rá!... De én az élet szavait ez úttal nem idézem fejére. Nem, egyszer azért sem, mert azok bizony nem igen „keresztényi tanács“; de másodszor azért sem, mert tudom, hogy az élet sem gondolkozik ám minden tekintetben helyesen! Abban például éppen nem, hogy az olyan tehetséges fiatal embernek, mint a milyen a mi Elemérünk, nem ad mindjárt pályátért és kenyeret. Hisz az állam csak nem tarthatja tovább: elég, hogy 3 éven keresztül enynyit költött rá! Elég biz a; s Elemérünk nem is zúgolódik, hanem csak vár, csak vár, hogy meghal talán vagy egy öreg mester;... de nem is erre. Oh, ennél neki jobb

lelke van! hanem arra, hogy csak nyílik talán az országban valahol egy új „községi iskola“. Ez lenne neki az eszményképe; de hej, nehezen támad ám még most is egy ilyen! Ennek is meg van a maga sok oka, de azért mégis senki sem az oka. Még az sem, a ki egyszerre 500,000 frtot adott vissza abból a pénzből, a melyet azzal az útasítással adtak kezébe a „a hon atyái“, hogy: „teremts ebből nekünk új népet!“ Nem teremthetett, mert látta, hogy kevés az egész pénz, aztán meg nem alkalmas az idő sem; várt tehát több pénzre, s jobb időre, s a mit e várakozásában megtakaríthatott, azt becsülettel visszaadta. — Isten éltesse érte!

De a míg őt éltetjük, Elemérünk talán éhen hal meg? Dehogy: tollamra sem vettem volna, ha fiatal ember létére ily élhetetlen volna! De tollamra vettem, mert tudtam, hogy nem éhezik ő meg azért, a miért most nem az „államból“, hanem egészen a maga emberségéből él. Él pedig ilyenképpen.

Adott az Isten annak a „hostáti ember“-nek, a ki neki seminarista korában gazdája volt, egy sereg gyermeket. Ezeket ő szépen tanítgatja, aztán meg szabad idejében ki jár „principálisá“-val a mezőre, a hol, ha kell, az eke szarvát is megfogja, máskor meg kaszál, arat, vagy kévét és szénát hány a szekérre. Szóval ő a „kis béres“ és „házi nevelő“ kettős szerepében szépen él, s a mi több: pályájának; mert gyakorolja a tanítást, a lemondást, munkát, „gymnastica“-t, gazdászatot, s mit tudom én még mi mást, a mire neki később mind szüksége lesz!

Igaz, hogy a tenyere kérgesedik, de egyszersmind szive is izmosul; s ha az idealismusból sok mosódik is el, de legalább minden lépten-nyomon közelebb jó a valóhoz, az élethez. S ki tudja, ha most könnyebben keresné kenyerét, majd később nem átkozná-e meg sorsát?

Nem azt akarom én ezzel mondani, hogy mi lesz később azokból a „tanítónő-képezdek“ növendékeiből, a kiknek most mások sepernek, mások mosnak, mások simitnak, sütnek és főznek? Tudom én, hogy „mundus se expedit“, s azért hallgatok is erről.

Viszszatérek tehát Elemérhez..... De őt már hasztalan keresnők régi gazdájánál s illetőleg principálisánál. Ezelőtt másfél évvel maga a jó öreg hostati pakolta fel őt ágyastól, ládástól s minden más batyujával együtt szép négy tehene után járó szekérébe, a melynek hátterét miután felesége az „aszszóny“ is az őt illetőkkel, zöldséggel, veteménnyel, krumplival, czifra tálakkal, kor-

sóval, tányérokkal s egyéb „egy s más“-sal jól megrakta: a mind két részről érzékenyen vett búcsu után, elindult a jó tanító és „jó házi segítség“ P. K...-féle, a Mezőség kellős közepébe, hogy ott az üresedésbe jött mesteri és orgonistai állást, a méltóságos püspök ur kinevezésére, elfoglalhassa.

Más ember fia azt mondotta volna erre: „köszönöm én szépen; de hát azért küzdöttem, s tanultam anynyit, hogy most egy hitvány félmagyar-féloláh faluban temessem el magamat?“

Nem így, Elemér! Ő egész lelkéből örvendett, hogy már valahára önálló tért nyerhet, a hol csak ezután kezdhet még igazán küzdeni és fáradni.

Szép ez így beszédnek; hanem azért csak keressük fel: hadd lássuk saját szemekkel, mi történt vele, a mióta nem láttuk! Másfél év sok idő, s ez alatt az ember egy ilyen nyomoru faluból szépen meg is ugorhatik, vagy legalább unalmában és buvában lesz belőle is egy olyan ember, a milyen más: eszik, hallgat, nem törődik a világ bajaival, s iszik nagyokat.

Az utóbbit éppen nem hittem róla, de azért magam is nagyon óhajtottam már látni szegény barátunkat“.

Képzelteti tehát az olvasó, hogy csak örültem rajta, a midőn egy vasárnap reggel e szavakkal lépett be hozzám néhány jó barátom:

„Rég nem tudunk már semmit szegény Elemérről, s ezért szekeret fogadtunk, hogy látogassuk meg valahára. Jere te is velünk! Ma vasárnap van; a délutáni templomozás után ő is szabad: ez éppen a legjobb idő arra, hogy meglepjük“.

„Jó! . . . de készüljünk fel ám jól, mert könnyebb dolog Kolozsvárról Pestre felmenni a vasúton, mint ugyanonnan 4—5 óra járásnyi út tenni a Mezőség felé!“

Hanem azért mi a víg pajtásokkal mégis elszántuk magunkat, s most 7 órai szép út után, a mely alatt magunk is nem egyszer töltük a sárral megrakodott szekeret, végre is K.—n vagyunk.

„Hol lakik itt a mester?“

„A tanító urat tetszik keresni? Éppen a felnőtteket tanítja, abban a fejérre meszelt hoszszu házban, ott a templom mellett. Az a mi iskolaházunk! Eddig a „falu korcsomája“ volt; de a zsidó árendás megbukott, megszökött, s úgy adták oda a tanító urnak, hogy lakják is, aztán meg tanítson is benne. . . . Nem is férne el az a tenger nép ott abban a rozzant viskóban, a melyben a megboldogult, öreg „rektram“, kinlódott! Így is jöven-

dőben újat fognak építeni, olyant, a milyennek a tanító ur Pestről hozatta le tervét. Az lesz ám még csak a szép! . . . Az egész falu építetteti: a magyarok együtt a román testvérekkel! . . .

Ugy pergett a megszólított kis leány nyelve, hogy még azt sefü igen gondolhattuk el magunkban: „szegény Elemér, ő még vasárnap délután is kinlódik!“ s már a megjelölt iskolaház előtt voltunk.

Nagy sárban jöttünk idáig; de itt legalább tiszta helyre szállottunk ki.

Ez lepett-e meg kellemesen, vagy a kis „cíceronó“ beszéde, nem tudom, de anyyi igaz, hogy víg kedélyvel tettük kezünket a kilincsré.

Benn ugy el voltak foglalva, hogy még észre sem vettek, a mig be nem nyitánk az ajtón. De megvallom, hogy mi szerettük volna, hogy még akkor se vegyenek észre, a mikor már a közép szobában voltunk, a mely mellett balra, a felnyitott ajtón, a nagy régi „ívószoba“ — most már tanterem — tünt fel előttünk. Hanem Elemért kivéve, a ki háttal állott az ajtó felé, a többiek észrevettek biza, s meglepetésünkre egyszerre mind felállottak. Pedig szerettük volna titkon legalább azt kihallgatni, hogy végzi az öreg „szónok“ a beszédét, a ki beléptünkkor éppen valami „könyvtár“-ról beszélt“.

De ne békételenkedjünk, majd megtudjuk később, azt legalább Elemértől minden esetre meg, hogy mit akart az öreg tulajdonképpen mondani. Imé, ugy is már Elemér is észrevett.

„Meg akartunk lepni, de roszkor jövünk: Éppen dolгодban háborgatunk“.

„Isten hozott! Soha sem roszkor. A tanítást már rég elvégeztem. Most csak arról tanakodtunk, hogy állithatnánk mielőbb egy alkalmas „községi könyvtár“-t“

Már szinte kockáztattuk a kérdést, hogy „ugyan kinek?“ de szerencsénkre e közben észrevettük, hogy 3—4 atyafi csak amugy olvasgatta le, az egyik szögletben, Európának a fal azon részére kifüggesztett nagy fali-térképéről az országok, városok, folyók és hegyek neveit.

Az új bámulat elfojtotta a kérdést, a mely itt „sértő“ is lehetett volna. Aztán mindjárt rá új találkozást is kaptunk: viszonznunk kellett ezt a sok szives köszöntést, a melyekkel az „öreg tanítványok“ — miután „ifju mesterök“-nek megköszönték a tartott „szép tanítást“ — tőle és tőlünk búcsut kezdének venni.

Csak egy nem akart még a jelen levők közül tágitani: egy

magas termetű izmos ember, szépen kipödrött bajuszszal, és simán hátrafésült hosszu hajjal. Nyugtalanul látszott várni, a míg a többiek mind kimennek. A mikor ez megtörtént, s az utolsó is behuzta maga után az ajtót; a mi derék emberünk csak szép csendesen oda jött a velünk beszélgető Elemérhez, s őt egész tisztelettel félreszólítá. Az ajtó mellett valamit súgott a fülébe barátunknak, a mire ez egyik kezével megszorítá a sugó kezét, a másikkal pedig egy könyüt törült le észrevétlenül — legalább szerinte észrevétlenül — szeméből, s miután az időközben nekünk is búcsutmondót egész a külső ajtóig kísérte, meghatottan fordult vissza hozzánk.

„Mit titkolóztatok?“ kérdők tréfásan a visszatérőtől.

„Majd megtudjátok! De most jerünk a szobámba: itt szellőztetni kell! Ma esős idő volt, s ezért igen szép számmal jöttek el a hivek. Egyébiránt máskor sem panaszolhatok biz én!“

A vett felhívásra, miután még egyszer körülnéztünk, ott hagytuk a tágas tantermet, hosszu padjaival s asztalaival, fali olvasótábláival, számoló gépével, tér- és állatos képeivel, s végre az ajtó melletti szögletben azzal a rögtönzött könyv- és szertárral, melyet a hajdani „csapszék“ elkorlátolt „mérőhely“-éből állítottak elő.

Azzal már nem fárasztom az olvasót, hogy még az Elemér szobáját is ily részletesen leírjam. De főbb diszeit még sem hallgathatom el, hisz úgysis csak enynyi az egész: tisztaság és jó rend, egy figyelemre méltó kis könyvtár, a falon a kimaradhatlan hegedű, s a dolgozó asztal felett az öreg Pestalozzi képe!

„Nos, hát hogy vagy? Nem vágyol-e vissza a városba?“ — kezdtük meg eddigi mulasztásunk pótlásául a bizalmas tudakozódást.

„Viszsa nem, de hogy soha sem vágnám oda, azt sem mondhatom. Egyébiránt itt is jól vagyok. Dolgom van elég, s munkámnak, Istennek hála, már is látom sikerét.“

„Azt bizony látjuk mi is, de csak te tudhatod, mennyi kín után!“

„Na, kinnak éppen nem mondhatom; mert a mit tettem, jó kedvvel tettem, s közben-közben örömem is volt elég. Hanem hogy a kezdet bizony nehéz volt, már nem tagadhatom.“

„Hasztalan is tagadnád! De mondd csak: úgy-e volt sok bajod a pappal?“

„A pappal? Miért? Hisz én a templomban, s más szolgálton is, a mikor kell, mindig ott vagyok. Iránta a legnagyobb tiszteletet mutatok. Az iskolát pontosan megtartom“. . . .

„Mind hiszszük mi ezt! . . . De az újítások?“

„Hisz nem kezdtem én semmit a nélkül, hogy ne közöltem volna vele, s tanácsát ki ne kértem volna. Az elején, igaz, kissé talán sokat is jártam rá; de a mikor anynyi kellett ebbe az iskolába! Én a magam fejemre és zsebemből pedig csak nem vehettem mindent?“

„Hát aztán hogy és miből szereztetek holmit? Mert másfél év alatt még egy „községi iskolát“ sem szerelnek ám így fel!“

„Hát a mikor a gyermekek kezdték megszeretni az iskolát, megkértem a „tisztelendő urat“, hogy hívassa össze az ekklezsia gyűlését. Aztán én ott előadtam, hogy a gyermekek már tanulnak, tanulnak, de még sem tanulhatnak úgy, a mint kellene, s úgy a mint tanulnak mások. Nekünk ez is, meg az is kellene, hogy még nagyobb kedvvel, s még nagyobb eredménnyel tanulhassanak. Erre aztán meghatározták, hogy vesznek, s — vettek.“

„De hát miből?“

„Pérez bizony, az igaz, nem igen volt az ekklezsia ládájában, de adtak a hivok, s adott a falu is, mert csaknem minden arravaló gyermek feljár már iskolánkba. Még a románok is többnyire mind ide járatják gyermekeiket, mert a tavaly meghalt a „dászkel“-ök, s azóta nem kaptak még arravaló tanítót. Ezekkel az igaz, sok a bajom, mert nem értem még eléggé a nyelvöket. De már csak haladok ebben is. Mindennap járok a „petrupop“-hoz. . . . Két fia van, a kiket én az iskolán kívül hegedűre tanítok, az apjok meg engem tanít románul. Most hasznát veszem szükségből az iskolában, jövendőben meg, ha felépül az új iskolaház, abban majd elbeszélgethetek új román kollégámmal. Ott úgy is egy fedél alatt fogunk lakni, miután a két iskola is egy fedél alá kerül.“

„S te azt hiszed, hogy majd ott is csendesen élsz?“

„Ugyan ne faggassátok anynyit!“ vágott közbe egyik vigabb pajtás. Hát nem látjátok, hogy megél ő, ha Kamcsatkába küldenék is? — Hanem azért én sem kívánom, hogy itt halj meg pajtás!“

„Tudja Isten! Az igaz, hogy a tanfelügyelő úr, a mikor a multkor itt járt, iskolánkat meglátogatta, felszólított. . . .“

„Mit? Hát ti megengeditek, hogy a tanfelügyelő betegye a lábát iskolátokba?“ — kérdi tüzesen egy újabb közbeszóló „Nó, csak hozzánk jöne! De nem jön, mert mi még a tavaly sem küldöttük el a kért kimutatásokat!“

Elemér elkomorodva viszonzá: „Azt elég rosszul tettétek! Hát nem akarjátok, hogy a haza tisztába jöjjön azzal, hogy hogyan áll

az országban a nevelésügy? — Aztán bünt és fertelmeket üztök-e ti iskolátokban, hogy féltitek a nyilvánosságtól? S éppen korunkban, a mikor még az apáca-klastromok is felnyílnak a törvény és közgazgatás közegei előtt! *)

A vita további folyását az akadályozta, hogy kopogtak az ajtón. Egy természetes falusi leány lépett be rajta, kezében egy egész kosár „elemozsiát“ hozva. A mikor a leány, megterítve az asztalt, s felrakva rá a hozottakat, újra távozott, Elemér lelkesülten mondá: „Látjátok, ilyen a nép, csak bánni kell tudni vele! Ezt a falusbiró küldé, a ki a tanteremben az imént azért hívott félre, hogy megkérdezze: nem veszem-e sértve magamat, ha a felesége egy kis „falnivaló“-t küld a vendégeimnek?“

Mindnyájan elismertük, hogy nem volt rossz gondolat tőle, s azonnal is hozzáláttunk a küldöttek elköltéséhez.

„Hát itt „borkepe“ nincs?“ — kérdé az elébbi gúncsoló bizonyos czélzattal.

„Van biz a — felelé legkisebb megzavarodás nélkül Elemér — „de mi a bort magunk nem iszszuk, hanem csak áruljuk, — kivált a mióta „mértékletességi egyesületünk“ megalakult!“

„Na, hiszen így meggazdagodhattak!“ — folytatá gúnynyal a kérdező. — „Nem hiszem, hogy már is ne legyen kapitálisotok valamely bankban!“

„Még nincs, de jövődében nekünk magunknak lesz egy kis bankunk, a menyinyiben egy néhány jobb módu gazdával elhatároztuk, hogy a jövő évi bortermés árának egy részét egy „községi takarékpénztár“ alakítására fordítjuk.“

Mi egy néhányan szikrázó szemekkel mondtuk rá, hogy „felséges gondolat!“ de azért a kérdés feltevője mégis morogva dunyogá magában: „ördög vigye az ilyen takarékossgot, a mely mellett az ember száraz kortyokat nyeleget!“ Sőt valószínű, hogy fogai között még valami „nyomosabb argumentatio“-val is kísérté c

*) A tanfelügyelők iskola látogatása ellen, azt hiszszük, senkinek semmi kifogása nem lehet, sőt a nevelés ügyére vonatkozó utasításait és tanácsait is bizonyosan szívesen veendő tanítóink. A mi azonban a statisztikai adatok egybegyűjtését s a tanfelügyelőknek bárminő hivatalos intézkedéseit illeti, e tekintetben meg kell jegyeznünk, hogy azok a népiskolai törvény szerint is csak az illető hatóságok útján eszközölhetők. És ez nem is lehet másképpen. A kormánynak a felekezeti iskolákkal szemben csak felügyeleti joga van, és így a tanfelügyelők hatásköre nem terjedhet odáig, hogy közvetlen rendelkezzenek a felekezetek által tartott tanítóknak.

határozott kijelentését, mert a feléje forduló Elemér komolyságot tette, ez ijesztéssel forrasztá torkán a már kitörni akaró „ékes-szólási árt: Ügyelj: áthivatom a tiszteletes urat, s ő, mint „káromkodás elleni egyeslet“ünk elnöke, majd megveszi rajtad a birságot!”

A véletlen úgy hozta magával, hogy éppen kopogtak az ajtón, s ez elég ok volt „Priesznitz“-t gyűlölő barátunk előtt is arra, hogy csakugyan megijedjen, vagy legalább elhallgasson.

Igy történt, hogy a kopogtató — egy 18—30 éves legény — a kihangzó „tessék“ szóra egész csendben léphetett be barátunk szobájába, s egészen hallhatóan mondhatá el mondókáját:

„Ha nem zavarnám, megkérném szépen a tisztelt tanító urat, lenne olyan szives, s látogatná meg szegény beteg atyámat. A tegnap óta sokkal rosszabbul van; mindegyre hánykodik, roppant nagy a forrósága.“

Megyek azonnal, csak nyugtassák meg addig!“ hangzott rá Elemér válasza, a melyre a legény egészen megnyugodva távozott.

„Hát te orvos is vagy?“ — kérdezők a legény távozta után nem kis bámulattal Elemért.

„Orvos éppen nem, hanem a mikor a képezdét végeztem, s csak úgy rendes állomás nélkül laktam Kolozsvárt, egy évig a „sebészet“-et is hallgattam, s ott az orvostanból is profitiroztam egyet-mást. Tudtam, hogy falura kerülök, s itt nagy hasznát veszem.“

„Fogadom, hogy a „vizcurá“-t is tökéletesen érted. Hogyne, hisz már rajtunk is praktizálsz!“ — nyitá fel megint száját Dörmögi barátunk, hogy előbbi kényszerült elhallgatásáért némi elégtételt vegyen.

„Nem tagadom, hogy ebből is értek valamit. Miért ne lestem volna el, a mikor Kolozsvárt oly jó alkalmam volt rá? Aztán ez a legkönnyebb s legolcsóbb gyógymód, — mintha csak a faluk számára találták volna fel. . . . De most engedjetelek meg egy percze barátim, a míg szegény betegemet meglátogatom. Addig mulassátok itt magatokat, vagy pedig, ha már felszáradt, forduljatok ki a kertbe: oltványaim éppen javában hajtanak.“

Elment, s mi megfogadtuk utóbbi tanácsát: kirándultunk a kertbe. Itt a szépen fővényezett ösvényekről — az esős idő daczára — egész kényelemmel nézegethettük meg a szépen rendezett s gondosan ápolott „gyümölcsfa- és szőlőiskolát“, az üde kis „veteményes“-t, s az újabb rendszer követelményei szerint beállított „méhes“-t. De lelkünk ennél még nagyobb gyönyört is

élvezett. A mint a kissé magasan fekvő kertből körülnéztünk a faluban, ott is csaknem minden ház körül egy-egy ilyen szépen táblázott és jól mivelt kertecskén nyugodhatott meg pillantásunk. Mint ha csak nem is a Mezőségen lettünk volna, vagy legalább nem azon Mezőségen, a melyről eddig egész útunkban — magát a rossz utat kivéve — leginkább azt jegyezhattük meg magunknak, hogy ott a kert nem egyéb, mint egy-egy nagy keritetlen, miveletlen, vagy legfőlebb imitt-amott felturkált puszta, a házak körül!

„Fogadok, hogy ez is az Elemér hatása, ez is az ő munkája!” mondám lelkesültséggel, e kedves kertekre mutatva, egyik barátomnak.

„Én fogadásoddal szemben más fogadást ajánlok” viszonzá megszólított barátom. „Látod azokat a sárthányó embereket, amott a falu főutcáján, élükön a bíróval, a ki maga is lapátot forgat kezében? Én sokat teszek rá, hogy ez is az Elemér esze, ez is egy gyümölcse a „felnöttek oktatásai”-nak!”

„Elveszted fogadásodat!” mondá az időközben észrevétlenül közinkbe toppanó Elemér. „Nem kell annak a bírónak már effélet mondani: tudja az a maga kötelességét! „Aztán nálunk az embereket sem kell már bottal hajtani az efféle munkára: majd mind tudja az már, hogy maga jár az úton, maga használja azt: tehát magának is csinálja, magának is javítja.”

„Tudja!... de honnan tudja?”

„Hát én nem mondom, hogy együtt is nem beszélgetjük meg akárhányszor a falu dolgát, — hisz mit is csinálna itt az ember a hosszú téli estéken, meg esős időkben! De azért ne higgyétek, hogy magában a népben is ne lenne elég jóra való érzék! Van bizony, s van hozzája munkakedv és ösztön az emelkedésre, — csak föl kell ébreszteni, föl kell költeni! Mindenek felett pedig fel kell a népet világosítani!”

„Te a tiédben felébresztetted; te a tiédet már is felvilágosítottad: Isten áldjon meg érte!”

* * *

S meg is áldotta!....

Négy évvel később újra P. K....-án vagyunk.

Az egészen megrendesedett, megszépült, sőt a jólétet és közvagyonosodást már külsőleg és cláruló falu képe ma szokatlan élénk.

Hogy ne, mikor ezek megteremtője: Mesterházi Elemér ma menyegzőjét üli!

Ő boldog, s örömeiben osztozni akar az egész falu, — az a falu, a mely tán minden jó napját, minden örömét neki köszöni!

Ki van csinositva, föl van zöldágazva minden ház; még az utat is behintették — a falu végétől egész az új, nagy iskolaházig — frissen vágott füvel, illatos virágokkal.

„Bezzeg nem ilyen úton jártunk mi egykor itt!“

De imé onnan a falu házától tisztos ősök és jól megtermett férfiak csoportja indul ki, s ünnepies méltósággal halad egyenesen az iskolaház felé!

Ezek a „falu öregei“ — most díszküldöttsége — élükön a jól ismert bíróval.

„Vajjon mi járatban lehetnek ez emberek?“

„Majd megtudjuk!... Menjünk csak nyomukba: így legalább bejuthatunk az udvarra, a melyet úgy ellepett a falu kicsinyje, nagyja, hogy alig maradott hely a mindenünnen öszszesereglett vendégek szekereinek, cselédségének.

Már a kapu előtt vagyunk.... Az előbb vígan mulatozó fiatalság, szépen sort nyit, s dörgő éljenekkel fogadja az érkező öregeket.

Az „éljen“ fölhat a vidám szobákba, s Elemér az iskolaház nyílt áltányán megjelenik.

Alatta az udvaron körbe állanak a tisztos ősök, s a kör közepéből megszólal a természetes bíró, szép csengő hangon, szép tiszta magyarsággal:

„Tiszteletes úr, kedves tanítónk és mesterünk! Nagy a mi szívünk öröme, nagy az egész falu öröme azon, hogy a tiszteletes úr ma kedves elválasztottjával lakadalmát ünnepelheti. Nagy, mert mi jól tudjuk, hogy mit köszönhetünk a tiszteletes úrnak, s tudjuk, hogy ezt az Isten is csak úgy fizetheti meg, ha minden áldását bővségesen kiönti tiszteletedre. Hogy most is egy ilyen áldást látunk tiszteletedre leszállani, ezen tiszta szívünkéből és lelkünkéből örvendünk. De van a mi szívünknek egy nagy aggodalma is ez ünnepies pillanatban. Féltünk, hogy a tiszteletes úr megnősülve, elhagyja szegény falunkat. Nem is tudjuk mi a tiszteletes urat eléggé megbecsülni; de azért mégis fájva hallottuk, hogy rövid időn el akar hagyni, s a szomszéd mezővárosba fog menni az ottani felsőbb iskolához. Oh, ne tegye ezt, s ne hagyjon el bennünket, a kik leginkább a tiszteletes úr munkája és fáradozása által

vagyunk azok, a mik vagyunk; a kik tiszteletednek köszönhetjük jó hírünket, községünk előmenetelét, házuk békeségét s gyermekeink boldogságát! Ne hagyjon itt ezután se minket, mert sehol sem fogják úgy szeretni és megbecsülni a mi kedves tanítónkat, mint a hogy szeretjük mi, a kiket a sárból, a nyomorból és a szegénységből ragadott ki! De mi sem vagyunk már többé olyan nyomorultak, olyan szegények: Istennek áldása és a tiszteletes úr fáradozásai után mi is jobban meg tudjuk már becsülni emberünket. Ezért ma a falu gyűlésében egy szívvvel egy szájjal el is határoztuk, hogy mi is megadjuk a tiszteletes úrnak azt a fizetést, a mit adnának a m....-iak. Abba a 600 frtba mi sem halunk már belé, kivált, ha a tiszteletes úr köztünk marad, s jó tanácsaival minket továbbra is vezérel. Kérjük azért, s kéri általam az egész falu, apraja és nagyja egyaránt, hogy ne hagyjon el soha minket, hanem maradjon örökre velünk, a kik úgy szeretjük, hogy azt illendően kimondani sem tudjuk! De tudjuk kérni az Istent, hogy tartsa meg a tiszteletes urat falunknak, iskolánknek, s ezek népének örömeire, kedves elválasztott életpárjával együtt, soká boldogságban, jó egészségben, s házának vidámságában!”

Eddig a bíró, s erre újra felharsogott a falu dörgő éljenzése.

S mondjam-e, hogy Elemér e szavak között s e szavakra csak sirt, csak sirt, együtt hullatva könnyűit a falu véneivel, kicsinyjeivel? . . .

Sirt, megköszönte a részvétet és maradt!

Imé ez korunkban egy valódi néptanító feladata!

Festésem, az igaz, csak eszmény, de olyan eszmény, a mely valósítható. Sokat valósíthat belőle a pap, sokat a tanító; ketten vállalva pedig mindazt, sőt annál jóval is többet.

Ez eszmény lebegjen tehát lelketek előtt, kedves pályatársaim: lelkészek és tanítók, — szóval, néptanítók! Ez éleszsen, sarkaljon és ösztönözzön mindig új munkára, és tántorodás nélkül mindig — előre! Ez legyen reménységötök, vigasztalódások; éltetek ábrándja, s ébrenlétetek virrasztása, — ez, mert valahány helyt ez valósulni fog: anynyi munkás, haladó, fölvilágosult és szabad községe lesz e hazának; s ezek öszeze majd erőssé és boldoggá teendi a hazát!

Váradi Károly.